

Проблеми та напрямки реформування оплати праці працівників бюджетної сфери

В статті подано аналіз міжгалузевої диференціації рівня оплати праці працівників бюджетної сфери та запропоновано напрямки її реформування.

міжгалузева диференціація оплати праці, Єдина тарифна сітка, оплата праці працівників бюджетних установ і організацій

Актуальність теми. Заробітна плата як соціально-економічна категорія є, по-перше, основним джерелом грошових доходів працівників, адже її величина значною мірою характеризує рівень добробуту всіх членів суспільства. З іншого боку, її правильна організація зацікавлює працівників підвищувати ефективність власної діяльності, а відтак безпосередньо впливає на темпи й масштаби соціального та економічного розвитку країни.

Нині в Україні сфери економіки, що фінансуються за рахунок державного бюджету, а саме галузі освіти, охорони здоров'я, культури та спорту, переживають складний етап розвитку. Він характеризується накопиченням чималої кількості проблем, які потребують вирішення як на державному рівні, так і на рівні окремих галузей діяльності. Серед проблем: неналежний рівень якості послуг, що їх надають працівники освіти та охорони здоров'я; плінність кадрів, низький рівень оплати праці, відтік кваліфікованих кадрів у недержавний сектор. Все це є свідченням необхідності побудови ефективної системи стимулювання в галузі діяльності.

Аналіз останніх досліджень. Науковці останніми роками звертали увагу на наявність проблем в діючій на сьогодні системі стимулювання працівників бюджетної сфери. Підкреслюючи їх особливу актуальність на сьогоднішньому етапі розвитку країни, питанням дослідження міжгалузевої диференціації оплати праці присвячені праці таких авторів: А. Колота [4], Д. Богині [1], І. Ломанова [5], Л. Фільштейна [7], О. Грішнєвої [2] та ряду інших. Майже всі вітчизняні дослідники зазначили, що низький рівень оплати праці працівників бюджетної сфери не відповідає їх психоемоційним витратам, рівню відповідальності та компетентності, що необхідні для виконання посадових обов'язків. Рахунковою палатою України були розроблені окремі методичні рекомендації щодо змін оплати праці в бюджетній сфері.

Враховуючи актуальність та надзвичайне соціальне значення цього питання постає необхідність проведення аналізу міжгалузевої диференціації рівня оплати праці працівників бюджетної сфери та розглянути можливі напрямки її реформування.

Метою дослідження є розробка рекомендацій щодо напрямків реалізації державної політики у сфері регулювання рівня оплати праці працівників бюджетної сфери. Для цього необхідно, провести аналіз середньомісячної заробітної плати за видами економічної діяльності (в розрахунку на одного штатного працівника, грн.), розглянути рівень оплати праці працівників бюджетної сфери порівняно з іншими видами економічної діяльності та дослідити, що вплинуло на міжгалузеву диференціацію рівня оплати праці.

Виклад основного матеріалу. Аналіз даних таблиці 1 свідчить, що на протязі 2000 – 2009 років середньомісячна заробітна плата працівників бюджетної сфери знаходився на досить низькому рівні порівняно з працівниками сфери економіки та транспорту.

Низька заробітна плата, в свою чергу, негативно впливає на престиж професії медика, педагога, соціального, культурно-освітнього працівника, що призводить до відтоку кадрів в інші сфери економічної діяльності за наявності відповідної освіти, а також до старіння кадрів.

Таблиця 1 – Середньомісячна заробітна плата за видами економічної діяльності (в розрахунку на одного штатного працівника, грн.)

Вид діяльності	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2009
Сільське господарство, мисливство та пов'язані з ним послуги	111	151	178	210	295	415	553	733	1076
Лісове господарство та пов'язані з ним послуги	175	224	271	350	498	668	851	1100	1311
Рибальство, рибництво	147	204	242	291	375	499	607	721	913
Промисловість	302	406	485	591	743	967	1212	1554	2017
Будівництво	260	362	427	546	709	894	1140	1486	1832
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	226	284	330	394	509	713	898	1145	1514
Діяльність готелів та ресторанів	178	235	286	340	429	566	735	944	1221
Діяльність транспорту та зв'язку	336	460	573	685	843	1057	1328	1670	2207
діяльність наземного транспорту	282	405	515	633	775	961	1227	1563	2036
діяльність водного транспорту	489	557	617	762	733	929	1093	1412	1924
діяльність авіаційного транспорту	445	593	702	857	1232	1622	2053	2704	4061
додаткові транспортні послуги та допоміжні операції	423	591	730	851	1016	1218	1513	1872	2457
діяльність пошти та зв'язку	317	402	469	547	710	967	1191	1485	1950
Фінансова діяльність	560	833	976	1051	1258	1553	2050	2770	3747
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	278	373	437	527	667	900	1193	1595	2085
з них дослідження і розробки	303	420	470	570	774	1048	1323	1741	2336
Державне управління	335	396	495	577	691	1087	1578	1852	2581
Освіта	156	224	267	340	429	641	806	1060	1448
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	138	183	223	279	351	517	658	871	1177
Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту	162	211	247	299	400	620	828	1090	1511
з них діяльність у сфері культури та спорту, відпочинку та розваг	135	182	219	277	383	628	842	1109	1551

* Джерело: Державний комітет статистики України // [http:// www.ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua)

Враховуючи соціальне значення цього питання, Рахункова палата у поточному році вдруге здійснила аналіз упорядкування умов оплати праці працівників бюджетної сфери на основі ЄТС. За його результатами зроблено висновок, що удосконалення системи оплати праці працівників бюджетної сфери на основі ЄТС упродовж 2009 року та I півріччя 2010 року не відбулось, ситуація тільки погіршилася.

Рішення Уряду, прийняті в цей період, призвели до руйнації запровадженої у бюджетній сфері тарифної системи та зрівнялівки в оплаті праці. Це, зокрема, рішення про встановлення посадового окладу (тарифної ставки) працівника I тарифного розряду в розмірі, нижчому за визначений законом про оплату праці, а також безсистемне коригування умов оплати праці для окремих категорій працівників.

Зафіксувавши в 2009 році розмір посадового окладу в абсолютній сумі, нижчій за розмір мінімальної зарплати, Уряд фактично повернувся до "ручного управління" зарплатою в бюджетній сфері.

Кабмін не виконав жодного рішення Комітету Верховної Ради України з питань соціальної політики та праці, прийнятого за результатами розгляду попередніх висновків Рахункової палати, про встановлення посадового окладу працівника 1 тарифного розряду ЄТС на рівні, вищому або такому, що дорівнює мінімальній заробітній платі.

Протягом 2009 року розмір посадового окладу (тарифної ставки) працівника 1 тарифного розряду становив 545 грн., або менше мінімальної заробітної плати, законодавчо встановленої на відповідні періоди, на 10-26,7 відсотка. З 1 січня 2010 року цей розмір становив 555 грн., з 1 квітня - 567 грн., з 1 липня - 570 грн., або майже на 36 відсотків менше від законодавчо встановленого розміру мінімальної зарплати на відповідні періоди. Пояснення одне - встановлення розміру посадового окладу працівника 1 тарифного розряду в розмірі мінімальної зарплати потребуватиме додаткових бюджетних видатків у сумі 47 млрд. грн., джерела покриття яких відсутні.

Як наслідок, у кінці 2009 року однакові посадові оклади у розмірі мінімальної зарплати було встановлено працівникам з 1 по 5 тарифний розряд, а у 2010 році вже з 1 по 7 розряд включно. Це підриває основи диференціації оплати праці залежно від кваліфікації працівників та є зрівнялівкою.

Нерозуміння негативних соціально-економічних наслідків низької заробітної плати зумовлює і надалі невиправдано низький її рівень у бюджетній сфері. Зарплата не виконує основних функцій - відтворення робочої сили та стимулювання праці.

Середньомісячна заробітна плата в таких галузях працівників як освіта у 2009 році склала всього 1611 гривні, охорона здоров'я та надання соціальної допомоги - 1307 гривні, культура та спорт - 1870 гривні, при цьому в промисловості вона становила 2117 гривні.

У I півріччі 2010 року в освіті середньомісячна заробітна плата працівників (1823 грн.) була меншою на 13,6 відс. від середньомісячної в економіці та на 24,5 відс. - у промисловості, в охороні здоров'я (1545 грн.) - на 26,8 відс. та 36,1 відс., в культурі та спорті (1955 грн.) - на 7,3 відс. та 19,1 відс. Відповідно [6].

Як бачимо, суттєвого підвищення заробітної плати працівників бюджетної сфери не відбулося. Запроваджені нові розміри посадових окладів (ставок заробітної плати) на основі Єдиної тарифної сітки базуються на занижених показниках прожиткового мінімуму і мінімальної заробітної плати. Враховуючи занижений рівень прожиткового мінімуму та рівень інфляції, що склався, рівень заробітної плати в бюджетній сфері не забезпечує виконання нею основної, відтворювальної функції і не відповідає гарантіям, передбаченим Законом України "Про освіту", Основами законодавства України про охорону здоров'я та Основами законодавства про культуру.

Нормативно-правове забезпечення умов оплати праці працівників бюджетної сфери на основі Єдиної тарифної сітки є неповним і не відповідає вимогам Закону України "Про державні соціальні стандарти та соціальні гарантії", а також статті 6 Закону України "Про оплату праці", що призводить до суттєвого заниження розмірів заробітної плати цих працівників. Запровадження тарифної системи оплати праці відбулося за відсутності затверджених кваліфікаційних характеристик професій (посад) по окремих бюджетних галузях.

Удосконалення оплати праці працівників охорони здоров'я, освіти, культури та спорту, зокрема, передбачає встановлення оптимальної, на основі Єдиної тарифної сітки (далі - ЄТС), диференціації тарифних ставок і посадових окладів різних професійно-кваліфікаційних груп працівників з урахуванням складності та результатів їх праці; усунення необґрунтованих диспропорцій у рівнях оплати праці працівників однакової кваліфікації, які виконують однакову за складністю та функціональними ознаками роботу, а також підвищення зарплати працівників бюджетної сфери.

Висновки. Основними напрямками реалізації державної політики у сфері регулювання рівня оплати праці працівників бюджетної сфери є:

- удосконалення законодавчих актів з питань оплати праці працівників окремих галузей бюджетної сфери;

- опрацювання критеріїв та підходів щодо віднесення посад працівників окремих галузей бюджетної сфери до певних розрядів Єдиної тарифної сітки;
- формування оптимальних співвідношень тарифних коефіцієнтів Єдиної тарифної сітки з урахуванням їх обґрунтованої різниці між розрядами;
- усунення необґрунтованих диспропорцій у рівнях оплати праці працівників однакової кваліфікації, які виконують однакову за складністю та функціональними ознаками роботу;
- систематизація встановлення доплат та надбавок працівникам окремих галузей бюджетної сфери з метою оптимізації структури їх заробітної плати та підвищення питомої ваги основної заробітної плати;
- упорядкування умов оплати праці працівників закладів, яким надано статус академічних та національних;
- розробка тарифно-кваліфікаційних довідників професій (посад) працівників окремих галузей бюджетної сфери.

Список літератури

1. Богиня Д. П. Основи економіки праці: Навч. посібник / Д. П. Богиня, О. А. Грішнова. – 2-ге вид., стереотип. – К.: Знання-Прес, 2001. – 313 с.
2. Грішнова О. А. Економіка праці та соціально-трудові відносини: Підручник / О. А. Грішнова. – К.: Знання, 2006. – 559 с.
3. Державний комітет статистики України. [Електронний ресурс] – Режим доступу.: <http://www.ukrstat.gov.ua>
4. Колот А. М. Соціально-трудові відносини: теорія і практика регулювання: Монографія / А. М. Колот. – К.: КНЕУ, 2005. – 230 с.
5. Ломанов І. Деякі питання пошуку нових методологічних основ гнучкого матеріального стимулювання державних службовців / І. Ломанов, В. Кузьменко // Україна: аспекти праці. – 2009. - №6. – с. 42-46.
6. Рахункова палата України. [Електронний ресурс] – Режим доступу.: <http://www.ac-rada.gov.ua>
7. Фільштейн Л. М. Економіка праці в машинобудівному комплексі / Л. М. Фільштейн, Ю. В. Малаховский. – Кіровоград, 2004. – 271 с.

Д. Синокоп

Проблемы и направления реформирования оплаты труда работников бюджетной сферы

В статье представлен анализ межотраслевой дифференциации уровня оплаты труда работников бюджетной сферы и предложены направления ее реформирования

D. Sinokop

Problems and directions of reformation of payment of labour of workers of budgetary sphere

In the article the analysis of inter-branch differentiation of level of payment of labour of workers of budgetary sphere is given and directions of her reformation are offered.

Одержано 26.10.10